

SĂRBĂTORILE SFINTELOR PAȘTI ÎN TRADIȚIA BĂNĂȚEANĂ

preot lector, Nicolae Morar

Sărbătorile creștine de primăvară au ca element central praznicul Sfințelor Paști. Ele se suprapun peste un fond bogat de credințe arhaice, cu privire la anotimpul primăverii. Anotimpul primăverii era socotit în religiile ancenstrale, ca *un timp al trecerii* lumii de la o stare la alta, ca o perioadă de criză, caracterizată prin lupta dintre bine și rău, dintre lumină și întuneric, dintre moarte și viață.¹⁾ În creștinism, sărbătoarea Sfințelor Paști este considerată cel mai important eveniment religios al anului bisericesc.

Cuvântul „Paști” vine de la aramaicul *pesah* și se traduce prin termenul românesc *trecere*. Astfel, numele sărbătorii relevă semnificația tainică a acesteia: *paștile*, ca timp al trecerii omului de la moarte la viață, de la păcat la iertare, de la moartea ritualică la o nouă naștere spirituală.

Receptarea mesajului pe care sărbătoarea Paștilor îl transmite diferă, în concepția poporului român, de la un spațiu geografic la altul, de la o colectivitate umană la alta, fără ca prin aceasta să fie afectat fondul dogmatic al praznicului.²⁾

Referindu-ne la datinile populare din Banat, în special din diferite zone ale județului Caraș-Severin, vom sublinia acele obiceiuri care particularizează fondul regional de tradiții. Atenția noastră se concentrează asupra datinilor cu caracter encomiastic, profilactic, moralizator și estetic.

Datini cu caracter encomiastic

Lauda adusă lui Dumnezeu pentru grija arătată valorilor vieții este caracteristica fundamentală a cultului domestic, rural bănățean. Accentuarea ritualică a sentimentului dependenței omului de Divinitate se observă în preajma sărbătorii Sfințelor Paști. Din acest punct de vedere, Duminica Învierii se impune în mod excepțional, în această zi de praznic lumea satului nuanțând, prin tradițiile ei îndelungate, forme dintre cele mai variate de preamărire a lui Dumnezeu ca Părinte bun și iubitor al neamului omenesc.

Sâmbăta seara, în Săptămâna Mare, înainte ca membrii unei familii să plece la biserică, pe pragul casei se așează o glie cu iarbă verde. După ce se săvârșește slujba Învierii, la întoarcerea acasă, fiecare membru al familiei calcă pe glie și rostește rugăciunea *Tatăl nostru*.

Ritualul este un act prin care se aduce laudă și mulțumire lui Dumnezeu pentru că a învrednicit familia de a ajunge să retrăiască bucuria învierii din morți a Mântuitorului Iisus Hristos.³⁾

În dimineața Sfințelor Paști, cel mai vârstnic membru al familiei ia o bucată de *pască*, își face semnul sfintei cruci, și rostește salutul pascal: *Hristos a înviat!* Cei ai casei, răspund: *Adevărat, a înviat!* Ceremonialul este repetat de către fiecare membru al familiei, după care se consumă anafora pascală.

La prânz, credincioșii obișnuiesc să pună pe masă o pâine mare și rotundă, cu un ou roșu în vârful ei. Această pâine se numește *paschiță* și este special pregătită pentru prânzul din ziua sărbătorii. După rostirea rugăciunii *Tatăl nostru*, toți membrii familiei mănâncă din *paschiță* și degustă câte o feliuță din ou.

Ritualul semnifică unitatea de credință a familiei și este un act de laudă și preamărire adus lui Dumnezeu, ca recunoștință pentru bucuria de a retrăi, împreună, solemnitatea praznicului Învierii Domnului Isus din morți. ⁴⁾

Datini cu caracter profilactic

Sănătatea și echilibrul sufletesc sunt preocupări majore ale universului spiritual rural. Cum sărbătoarea Sfințelor Paști este considerată ziua biruinței binelui asupra răului, este firesc ca acestui praznic să i se confere funcția de agent psihoterapeutic special. Astfel, puterea profilactică a sărbătorii creștine se prelungește în gramatica simbolurilor, fiecare *semn* care anamneziază evenimentul preluând, la nivel mental, funcția lui hieratică și vindicativă.

În Joia Mare, când se citesc cele 12 Evanghelii, unii dintre credincioșii care se duc la biserică, obișnuiesc să ia cu ei un fir de ață albă. După citirea fiecărei evanghelii, aceștia fac un nod pe firul de ață. Cele 12 noduri sunt socotite a fi aducătoare de liniște sufletească, în momentele de tulburare ce se ivesc în viața lor, de-a lungul anului pascal. Astfel, în clipele de grea încercare se desface câte un nod, cu credința că Dumnezeu intervine, mângâietor, în viața celui nefericit. La fel se procedează și cu lumânarea cu care se înconjoară biserica, în noaptea Învierii. Ea se aprinde în clipele de necaz, de-a lungul anului pascal, de către persoana care a purtat-o la procesiunea mai sus amintită, cu speranța în ajutorul lui Dumnezeu. ⁵⁾

În Joia Mare, după ce s-a luminat de ziuă, una dintre femeile din casă (vârstnică) face focul și ocolește cu tămâie 1-2 colaci, așezați pe masă. Apoi îi împarte casnicilor. Merge la cimitir și duce pomană (colaci, nuci și zahăr), tămâie și bețișoare uscate de alun, pe care le-a strâns de miercuri dimineața, pe nemâncate. (În concepția populară, alunul este considerat un lemn cu proprietăți magice, acționând împotriva forțelor malefice). Pe mormânt așază coșul cu pomană, face focul lângă crucea celui răposat, tămâiază prinoasele aduse, după care le împarte nevoiașilor aflați în cimitir.

Ritualul cuprinde elemente de sorginte creștină (tămâierea, focul-ca simbol al luminii nepieritoare a Raiului –, ofrandele comemorative), dar și superstiții în care se regăsesc credințe de sorginte necreștină.

Rostul ceremonialului este de a-i conferi defunctului pacea și liniștea în viața de dincolo, dar și de a preîntâmpina posibilele acțiuni răufăcătoare ale spiritului celui mort. ⁶⁾

Datini cu caracter moralizator

Satul este o zonă a comunicării directe între oameni. Aceasta face ca grila de selecție a valorilor să fie fixată, cu multă rigoare, de către conștiința colectivă, potrivit unor norme prestabilite, iar rabatul de la aceste standarde este, totdeauna, sancționat

prompt. Cum timpul premergător Sfințelor Paști este perceput ca o perioadă a normalizării vieții individuale și colective din punct de vedere etic, universul rural nu ezită să reactiveze, periodic, tiparele sale paradigmatic, la nivelul mentalității colective.

În Joia Mare, înspre seară, tinerii ies la cimitir. Acolo se face un foc, care va fi întreținut până în zori. După ce se termină slujba deniei la biserică, tinerii îndreptați cu fața către sat rostesc, cu vocea ridicată, în rime simple, formule sentențioase la adresa fetelor care sfidează, prin comportamentul lor, valorile morale, consfințite prin cutume, spre a fi judecate de către obște:

Leno, Leno, vai de Ion, măi Leno,
Nu știa, săracu',
Cine-i necuratu'!

Mărie, Mărie,
Toată lumea știe
Că ești prefăcută,
Fiindcă ești avută!

sau:

Aceste strigături au funcție moralizatoare, corectivă. Ele obligă tinerele fete să-și revizuiască comportamentul în familie și în societate și să-l reintegreze în tiparele vieții tradiționale ale comunității rurale. Se consideră că prin acest rechizitoriu public, lumea satului este reasezată în normele moștenite de la strămoși și în legea lui Dumnezeu. În felul acesta, se arată că tot ce vine din afara entității respective este profan și, prin urmare, poate îmbolnăvi organismul colectiv.

Ritualul la care ne referim, avertizează asupra faptului că noul (modernismul) trebuie ținut în carantină și tratat cu multă precauție, urmând a se decide dacă va fi acceptat ca element participativ la universul de valori locale.⁷⁾

Datini cu caracter artistic

Așa cum se știe, oul este o emblema a universului pentru epocile de început ale omenirii. Oul monocolor sau colorat, cel mai adesea în roșu, a fost simbolul primordial al genezei și regenerării cosmice.⁸⁾ Treptat, ouăle au dobândit o nouă valoare semantică, vechile simboluri supraviețuind doar la nivelul gramaticii semnelor, religia creștină integrându-le în teologia sa. Alături de cruce, oul rămâne un simbol al sângelui, vărsat de către Iisus Hristos în timpul chinurilor și o expresie a biruinței morții, prin înviere.

În toate provinciile românești, ouăle roșii sunt simboluri tradiționale, circumscrise în perimetrul artei, fără de care sărbătoarea Paștilor ar fi de neconceput.⁹⁾

Referindu-ne la regiunea pe care o investigăm, arătăm că timpul vopsirii și încondeierii ouălor este precis fixat în calendar de către tradiția locală: Joia Mare sau Sâmbăta Mare.

Cât privesc motivele artistice fixate pe ouăle încondeiate, acestea reflectă aspecte ale vieții și naturii înconjurătoare. Temele ornamentale dominante sunt: crucea, triunghiul și brăduțelul și, mai rar, calea rătăcită sau labirintul.¹⁰⁾

Codurile acestor simboluri nu presupun un efort hermeneutic deosebit în descifrarea lor, chiar dacă în structura motivelor imagistice sunt suprapuneri de teme simbolice. Rigoarea interpretării ne obligă, totuși, să apelăm la dicționarul local de simboluri.

Astfel, aflăm că, pentru credincioșii din satele cărășene, geometrismul înscris pe ouă corespunde următoarelor idei:

- a) moarte și mântuire – crucea;
- b) Divinitate, Absolut – triumghiul;
- c) nemurire, eternitate – bradul;
- d) destinul ascuns al omului – calea rătăcită. Labirintul.¹¹⁾

Ca un corolar la cele arătate, trebuie să subliniem faptul că universul-familiar bănățean se raportează adânc la sărbătoarea pascală, iar datinile locale nu sunt altceva decât stații ale omului din aceste locuri pe drumul religiozității și al culturii.¹²⁾ Ne revine însă nouă, celor care consemnăm și investigăm aceste fenomene, obligația de a valorifica tezaurul de tradiții conservat de către memoria colectivă rurală bănățeană. E bine să ne reamintim că aceste credințe vin să alimenteze mediul nostru existențial și că ele sunt expresia unei spiritualități alternative, care poate retensiona, cultural și moral, întreaga societate românească.

Așadar, sărbătoarea Sfințelor Paști sau a Învierii Domnului Hristos din morți oferă omului din acest colț de țară un bun prilej pentru a-și exprima raportările sale la Absolutul divin, în speranța optimizării și superiorizării vieții spirituale.

NOTE BIBLIOGRAFICE

1. **M. Eliade**, *Tratat de istorie a religiilor*, Ed. Humanitas, București, 1992, pp.375-381.
2. **T. Herseni**, *Forme străvechi de cultură ale poporului român*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p.261
3. *Monografia parohiei Globul Craiovei*, secțiunea: *Tradiții*, p.3
4. *Monografia parohiei Cuptoare*, secțiunea: *Tradiții*, pp.22-23
5. *Monografia parohiei Petnic*, secțiunea: *Tradiții*, p.7 și *Monografia parohiei Măru*, secțiunea: *Tradiții*, p.2
6. *Monografia parohiei Poiana Buchin*, secțiunea: *Tradiții*, pp.2-3
7. *Monografia parohiei Marga*, secțiunea: *Tradiții*, p.9 și *Monografia parohiei Bucova*, secțiunea: *Tradiții*, p.11
8. **V. Kernbach**, *Dicționar de mitologie generală*. Ed. Albatros, București, 1987, art. *Oul primordial*, pp.530-532
9. **M. Camilar**, *Ouăle încondeiate din Bucovina*, în rev. *Datini*, nr.7-8/1994, pp.29-30
10. *Monografiile parohiilor: Armeniș, Băuțari, Cornea, Domașnea, Iablanița, Mal ș.a.* secțiunea: *Tradiții*
11. *Ibidem*
12. **E. Cassirer**, *Eseu despre om*. Ed. Humanitas, București, 1994, p.317

LES FÊTES DE PÂQUES DANS LES TRADITIONS DE BANAT

Résumé

L'auteur insiste sur l'importance du repas pour la fête des Pâques. Autour de lui on retrouve plusieurs explications pour certaines coutumes de printemps: le rôle prophylactique et moralisateur des Saintes Fêtes, la manière de préparer la nourriture, le façon de peindre les oeufs. Les principaux motifs qu'on rencontre sur les oeufs sont: la croix, le triangle et le petit sapin, rarement la voie perdue ou le labyrinthe.

Les motifs géométriques qui décorent l'oeuf de Pâques traduisent les idées suivantes:

- 1. la mort et la bénédiction – la croix;*
- 2. la divinité et l'Absolu – le triangle;*
- 3. l'éternité – le sapin;*
- 4. la destinée cachée de l'homme – le labyrinthe.*